

Uruşyň başga «penjiresi»

Category: Kitapcy, Psihologiya, Publisistika

написано kitapcy | 26 января, 2025

Uruşyň başga "penjiresi" URUŞYŇ BAŞGA «PENJIRESI»

Adamyň beýnisi bilen syýasy çemeleşmeler gatnaşygy boýunça ylmy işleri alyp baran amerikan filosofy professor Jorj Lakoff adamyň syýasy pozisiýalarynyň köklerini barlady. Meselem:

– Adamyň özünü alyp barşy näme sebäpli hemise rasional, akyllı-başıly netijeleri döredip bilenok?

Munuň sebäbi hökmünde metaforalaryň, simwoliki aňlatmalaryň (meňzettmeleriň, kinaýanyň) medeni-gündelik durmuşa agalyk edýändigini görkezdi.

Meselem, döwlet – «ata» ornuny tutmalydy!

Lakoff şeýle diýdi:

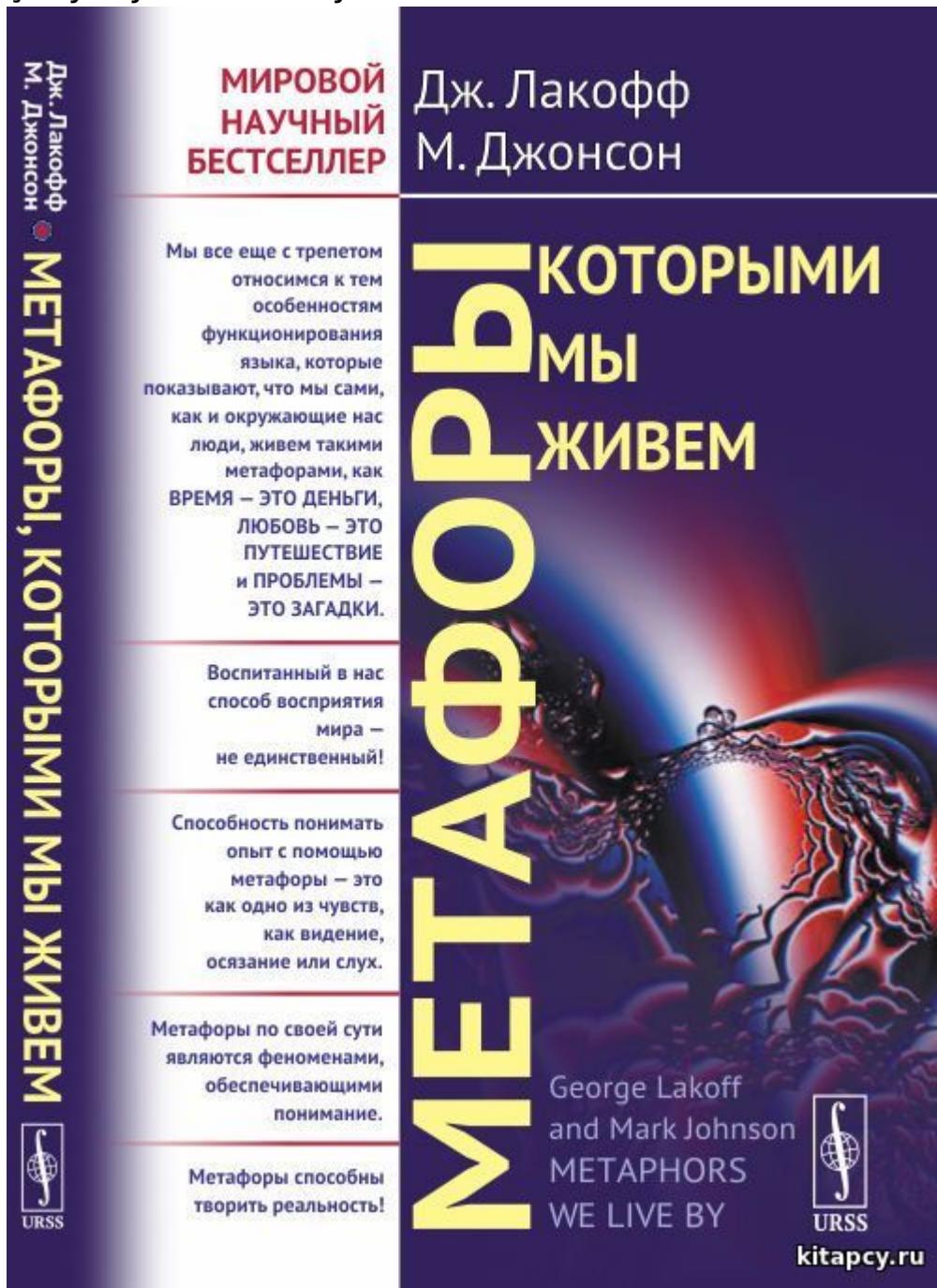
«- Dekart döwrüne, ýagny 1600-njy ýyllara gidilende, Renessansyň düşünjäni mantykly, rasional, bilnikli hasaplandygyny görýärис. Bu eýýäm möwriti geçen zat. Şol wagtdan bări, düşunjelerimiziň 98%-i bilnikli däl...

– Syýasy karar alma proseslerinde duýgularymyzyň doly daşarda goýulýan rasional çarçuwasy ýok!

– Syýasy tarapdarlygymyzda psihologiki tejribelerimiz, trawmalarymuz, duýgularymuz ýaly duýguçyl faktorlar öñe saýlanýar...»

Meselem, uly trawmatiki wakalara uçran jemgyýetleriň ýas müddetleri rasionallygyň öňüne geçýär. Toparyň eden işine, gurnan hüjümine rasional jogap tapmagyň manysy ýok. Edil

«Hamasyň» Ysraýyla eden hüjümi ýaly...
Gürrünsiz, ýeke-täk sebäp şu däl. Syýasy psihologiyany gözden
salyp bolmaz diýyärin.
Şuny aýtmak isleýärin:

* * *

Biziň günlerimizde ýygy-ýygydan diýen ýaly gorky manipulýasiýasy bilen jemgyýetçilik razylygy import edilýär. Bu import syýasy bölünisiklere sebäp bolýar. Adamlar birtaraplaýyn aňlatmalar arkaly öňünden ýöredýän pikiri bilen endise merkezli duýguçyl bölünisigi başdan geçirýär: «Biz» we «keseki»...

Ýa-da: «Dost» we «Duşman»...

Hiç kim saýlap alan ýolunyň ýalňyş bolup biljekdigini pikir etmeýär.

«Emma şu babatda häkimiýet başında oturan partiýanyň edeni dogry» diýen badyňza mähelläňizden gyraladyp taşlaýarlar...

«Ýöne «Hamasyň» hüjümi...» diýen badyňza mähelläňizden gyraladyp taşlaýarlar...

Ine, şular ýaly syýasy psihologiyanyň arasynda dykyp goýdular! Akyl-paýhasyň däl-de, içgin duýgularyň ýesirine öwrüldik.

Sizden şuňa garaşylýar:

– Tarapyňzyň «keseki» hasaplaýanyny senem şeýtanlaşdır!

Yzyndan şeýle diýilýär:

– Ortada bigünä adam pidalary we adamkärçilige sygyşmaýan şeýtana garşıy agressiýa ulanmak, ar almak gerek.

Gorky, gahar-gazap, duşmançykyk bilen başgany şum şeýtan hasaplamaň öz almak duýgusyny artdyrýar, agressiwligi aňsatlaşdırýar. Bular ýaly ýörelgä bolan ynanjyda-da artdyrýar: Biziňki dogry!

Hiç kim adamkärçiliğin çygryndan çykylýanyny agzanok. Hiç kimiň öz tarapyna, toparyna ters durasy gelenok.

Hemmeler şeýtanlaşdırýan tarapyny jezalandyrmak, ýok etmek isleýär. Şeýdibem çaknyşmakdan, söweşmekden başga ýol galmaýar.

Eýse:

Nädip ýaraşyga gelmeli?

Nikolaas Tinbergen

The Study of INSTINCT

kitapcy.ru

* * *

ABŞ-daky köp sanly meşhur sud prosesinde ekspertlik we «CNN», «ABC News» ýaly habar beriş gulluklarynda geňeşçilik eden psihiatrist Maýkl Welner «erbetlige» şeýle baha berýär: Duýguçyl trawma sebäp bolmak, ejizleri nyşanalap terrorizlemek, bolup geçen gynanjy dowam etdirmek we bularyň hemmesi üçin şatlanmak niýeti!

Täsin kesgitleme... Gitler Faşistik Germaniyada şeýtmedimi?

Häzirem şeydýän ýokmy?

ABŞ-nyň Eýrana bolan garaýsy şundan tapawutlymy?

«Terrorçylygyň goldawçysy, gan dökülmeginiň we durnuksyzlygyň sebäbi, demokratiýanyň we azatlygyň ganym duşmany» we ş.m. we ş.m. Iki ýurdam biri-birlerini «erbetligiň gözbaşyndaky şeýtan» hasaplayar.

Jemläp aýdanymda:

«Hamas»-Ysraýyl urşy boýunça başga bir penjire açmak üçin şulary ýazdym:

Duýgular adama, topara ýa-da döwlete degişli bolmak we şoňa görä dost we duşman tarapy kesitlemegimize sebäp bolýar.

Karar bermekde, garaýşyň bildirmekde akyl-paýhasy ulanyp, «sürä» garşy çykanuňyzda, hemme zatdan çetlesdirilýärsiňiz. Bulam parahatçylyga zyýan edýär...

Şübhesiz, her bir çaknyşyk-uruş öz baglanychsygynda öwrenilmelidir. Emma baha bermäñizi edeniňizde wakalaryň psihiki-medeni ölçegini-de gözden salmaň...

Ýene bir sitata bilen sözümi soňlaýyn. Haýwanlardaky şahsy we sosial cemeleşme görnüşleri boýunça alyp baran ylmy işi bilen Nobel baýragyna mynasyp bolan Nikolas Timbergen şeýle diýýär:

«- Adam dawalaşýan müňlerçe jandaryň arasynda dawasyny weýrançylyga äkidip, köpcülikleýin gyrgynçy bolup bilyän ýeke-täk jandardyr...»

Soner YALÇYN.

«SÖZCÜ» gazeti, 17.10.2023 ý. Publisistika